

Veikart for sirkulært forbruk

Innhold

1. Visjon og målsetting	2
2. Reduserte MVA-satser for reparasjoner	2
3. Reduserte MVA-satser for brukthandel.....	4
4. Gjøre utleie tryggere og mer gunstig.....	4
5. Handelsnæringen rolle.....	5
6. Virkemiddelapparatet	5
7. Vi må bygge sirkulær næring	6
8. Tiltak	6
9. Talspersoner.....	7

1. Visjon og målsetting

De globale miljø- og klimautfordringene skyldes i stor grad summen av vårt samlede forbruk. Skal en omstilling til en mer sirkulær økonomi lykkes, må både næringsliv, myndigheter og forbrukere støtte opp om forretningsmodeller som bidrar til endringer av forbruket. Det må legges til rette for et samfunn der vi i større grad velger å både kjøpe brukt, reparere, leie og dele, enn vi gjør i dag.

En sirkulær økonomi innebærer en endring til et mer tjenestebasert samfunn der reparasjon, delings- og utleieløsninger bli mer vanlig og attraktivt.

Nye forretningsmodeller som bidrar til dette, vil være viktig. Det er et stort behov for kunnskap, så vel som støtte og insentiver til omlegging og innovasjon i næringslivet, herunder også handelsnæringen.

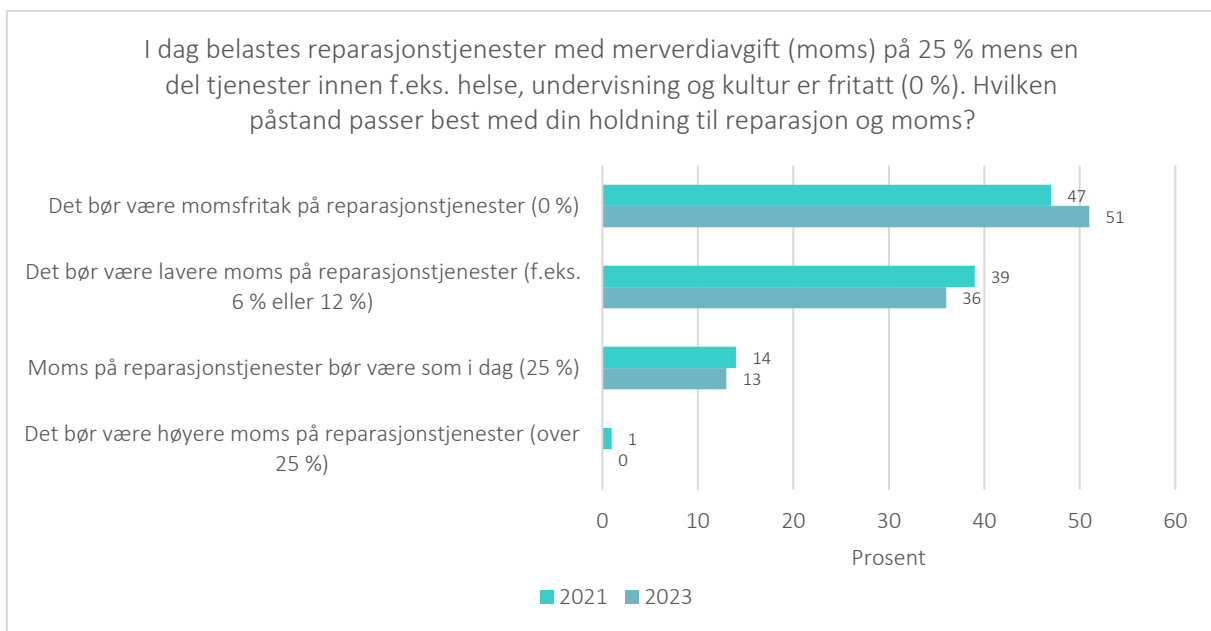
Politiske virkemidler bør bidra til å vri produksjon og forbruk i en mer bærekraftig og sirkulær retning, samt premiere husholdninger, næringsaktører og også offentlig sektor som velger slike løsninger. Forbrukerbeskyttelse når du leier må bli bedre, og det må bli billigere å reparere, leie og kjøpe brukt. Skatte- og avgiftssystemet bør bidra til å fremme deling, utlån, gjenbruk og reparasjoner, og motvirke omsetning av produkter med kort levetid og som ikke kan repareres.

2. Reduserte MVA-satser for reparasjoner

Det må bli enklere og billigere å ta vare på det vi eier. Vi kan ikke innrette samfunnet slik at vi belønnes for å bruke og kaste, mens det skal være dyrt og vanskelig å ta vare på det vi allerede har.

Norske forbrukere er opptatt av å ta miljøvennlige valg, men pris er en viktig barriere som bidrar til at mange velger å kjøpe nytt fremfor å reparere.¹ Dette fremkommer tydelig i de to siste befolkningsundersøkelsene som Norstat har gjennomført på vegne av Forbrukerrådet:

¹ Forbrukerrådets befolkningsundersøkelse om sirkulærøkonomi, reparasjoner og levetid fra februar 2023 (gjennomført av Norstat) viser at nesten ni av ti (87 %) mener at moms på reparasjonstjenester enten bør reduseres (36 %) eller fjernes helt (51 %).

Kilde: Befolkningsundersøkelse om sirkulær økonomi, reparasjoner og levetid gjennomført av Norstat for Forbrukerrådet i 2021 (N=1003) og 2023 (N=1050).

Det må være et felles mål for Norge at gode miljøvalg er det naturlige valget for alle forbrukere, uavhengig av miljøengasjement, inntekt og sosial status. Ved å gi fritak for MVA på reparasjoner vil det bli billigere for folk å reparere det man allerede har.

Oslo Economics utredet høsten 2021 effektene av momsreduksjon og momsfristak for reparasjoner av utvalgte produkter på oppdrag for Forbrukerrådet. Konklusjonen i rapporten er at et momskutt vil ha en middels/høy effekt for hvitevarer ved at flere vil velge å reparere fremfor å kjøpe nytt dersom momsen fjernes helt eller reduseres for denne produktkategorien. Et kutt i merverdiavgiften vil på noe sikt også kunne ha god effekt for andre produktgrupper, herunder for blant annet mobiltelefoner og datamaskiner/PCer.

	Hvitevarer	Fjernsynsapparater	Datamaskiner	Mobiltelefoner	Klær og sko	Møbler
Forventet effekt	Middels/høy	Lav/middels	Middels *	Middels *	Lav/middels	Middels

* Med reguleringer som gir elektronikk økt reparerbarhet og lenger levetid kan effekten på PCer og mobiltelefoner bli høyere.

Merverdiavgiften på reparasjoner av viktige forbrukervarer som hvitevarer, elektronikk, møbler, sykler, klær og sko bør derfor enten reduseres kraftig eller fjernes helt.

I Sverige er det blant annet også innført skattefradrag på reparasjoner av hvitevarer og IT-utstyr i hjemmet (såkalt RUT-avdrag), og det er i tillegg innført redusert moms på reparasjoner av sykler, sko, lærvarer, klær og tekstiler. Det bør utredes et skatteinsentiv for nye servicejobber i Norge slik man i mange år har hatt suksess med i flere europeiske land. Hvilke tjenester som skal inkluderes må være en del av utredningen, men eksempler på nye servicejobber spenner fra hjelp med enkle

digitale tjenester til montering og renhold, og skal ikke inkludere håndverkstjenester. Dette vil også kunne være et bidrag til å få fart på reparasjonsøkonomien.

3. Reduserte MVA-satser for brukthandel

Ifølge tilgjengelige data ble 105.913 tonn nye tekstiler i form av klær, fottøy og husholdningstekstiler satt på markedet i Norge i 2022². Dette tilsvarer ca. 19,3 kilo nye tekstiler per innbygger. En svært liten andel av innsamlet brukte tekstilene går til gjenbruk i Norge. I 2022 utgjorde dette 909 tonn, noe som tilsvarer under 1% av mengden tekstiler som settes på markedet.

Sammenligner vi dette med bruktbilsalget i Norge så selges det i et normalår cirka 150 000 nye biler ifølge statistikk fra Norges Bilbransjeforbund. På det samme året omsettes det cirka 300% så mange bruktbiler.

Hva er forskjellen? Mens butikksalg av brukte klær har en MVA-sats på 25%, betaler en forhandler av bruktbiler 0% MVA på salget.

Dersom vi skal ha betydelig økning av omsetningen av brukte varer i Norge, må MVA-satsen senkes eller fjernes helt, også på brukte produkter som hvitevarer, elektronikk, møbler, sykler, klær og sko.

4. Gjøre utleie tryggere og mer gunstig

Skal vi lykkes med et grønt skifte og oppnå en mer sirkulær økonomi, må flere forbrukere gå fra å eie til å leie. Å leie for eksempel bil, verktøy, klær eller sportsutstyr i stedet for å kjøpe vil kunne skåne miljøet. For å komme dit må leie blir et fullgodt alternativ til å eie. Da må leie bli økonomisk gunstigere og forbrukerrettighetene ved å leie må styrkes. Det vil også sikre like konkurransevilkår for næringsdrivende.

En undersøkelse gjort av Forbrukerrådet i 2023 viser at 23 av 30 aktører innen markedene for leie av klær, verktøy, bil, tilhengere og sportsutstyr viser at utleie gir forbrukerne dårligere rettigheter enn ved kjøp.

Samtidig bør man også her se på å redusere eller fjerne MVA-satsene når det gjelder utleie til konsument av produkter som hvitevarer, elektronikk, møbler, sykler, klær og sko.

² Norsus: 2023 Kunnskapsstatus for tekstiler og tekstilavfall i Norge
https://norsus.no/wp-content/uploads/230521_Kunnskapsstatus-for-tekstiler-og-tekstilavfall-i-Norge_endelig_rev2.pdf

Selv om utleiemarkedet nå er relativt lite, har det potensial for vekst. Et voksende utleiemarked vil også bidra til å bedre tilgjengeligheten. Det vil igjen øke etterspørselen, føre til mer konkurranse og rimeligere priser for forbruker.

5. Handelsnæringen rolle

Handelsnæringen spiller en viktig rolle i å "nudge" forbrukere mot mer bærekraftige og sirkulære valg. Ved å tilby produkter som er designet for lang levetid, reparasjon, ombruk, og gjenvinning, bidrar handelsnæringen til å redusere forbruket av råmaterialer og begrenser mengden avfall. Handelen tilbyr også reparasjoner og tjenester som for eksempel knivsliping i butikkene. Produkter og tjenester er tilgjengelige, og nå må forbrukere "nudges" til å velge disse løsningene i større grad. Her trenger næringslivet hjelp av myndighetene.

En del handelsaktører ønsker også i større grad å utvikle «produkter som tjenester», som gir forbrukerne lavere kostnader og mer fleksibilitet enn å kjøpe, leie eller lease produkter, og der produsenten ikke har et insentiv til å bygge produkter med "planlagt foreldelse".

Et godt eksempel på dette er nederlandske Bundle som tilbyr både nye og brukte Miele vaskemaskiner til hjemmet der man betaler per vask. Reparasjon av maskinen er gratis og inkludert. Bundle tilbyr også overvåkning og kan komme med råd til hvordan forbrukeren kan bruke mindre strøm, såpe og vann basert på forbruksmønsteret.

Flere handelsaktører ønsker også å selge flere brukte varer i sine butikker. Per nå er en stor barriere for dette dagens kostnadsnivå og MVA-sats, som gjør dette lite lønnsomt. Å selge brukt har 25% MVA, mens å kaste eller destruere et varelager er gratis.

Ansatte i handels- og tjenestenæringene må sikres nødvendig kompetanse.

Utdanningsinstitusjoner må tilby utdanninger for de nye arbeidsoppgavene som kommer som følge av omstilling til sirkulær økonomi.

6. Virkemiddelapparatet

Europas skifte mot en sirkulær økonomi er i støpeskjeen og politikerne peker ut retning mot å minske presset på våre naturressurser, samtidig som det stimulerer til bærekraftig utvikling og skaper nye arbeidsplasser. Dette skiftet er essensielt for å nå EUs ambisiøse mål om klimanøytralitet innen 2050 og for å stoppe tapet av biologisk mangfold. Dagens lineære økonomi er dypt forankret i en "bruk og kast"-mentalitet, der industriens tidligere logikk og kvantumsrabatt kan bidra til at man produserer og kjøper mer enn man trenger fordi det er billig. Det er imidlertid nødvendig med betydelig støtte til næringslivet for en vellykket overgang til sirkulære prinsipper, både nasjonalt og for eksport.

For å realisere denne transformasjonen er det avgjørende at det næringsrettede virkemiddelapparatet engasjerer seg aktivt. Dette omfatter et spekter av tiltak som insentivordninger, regulatoriske rammeverk, samt støtte til innovasjon og teknologiutvikling.

Innovasjon Norge, Eksfin, Siva, Forskningsrådet og Doga må gis en klar beskjed om å prioritere prosjekter som kutter avfall, forbedrer ressursutnyttelsen og fremmer et bærekraftig forbruk i Norge gjennom sirkulærøkonomi.

Det krever en felles innsats fra både offentlig og privat sektor for å hjelpe både bedrifter, det offentlige og forbrukere til å foreta miljøvennlige og sirkulære valg.

Virkemiddelapparatet må tilby et bredt utvalg av støtteordninger, inkludert lån, tilskudd, garantier og ulike kompetansetiltak, for å hjelpe næringslivet med FoU, etablering, vekst, skalering og eksport innen sirkulærøkonomi. Målet er å støtte sirkulær næringsutvikling som øker den samlede verdiskapingen i Norge innenfor bærekraftige rammer.

7. Vi må bygge sirkulær næring

Reduserte MVA-satser som fremmer reparasjoner og brukthandel vil også kunne gjøre det mer attraktivt for gründere og etablerte virksomheter å starte opp nye reparasjonsbedrifter og annen næringsvirksomhet som vil kunne støtte opp under det grønne skiftet.

8. Tiltak

Regjeringen har oppnevnt en ekspertgruppe for å se på virkemidler for å redusere ressursbruken og bidra til en mer sirkulær økonomi. Ekspertgruppen skal levere en samlet rapport og anbefaling innen april 2025. Det er positivt at det nå endelig blir gjort en gjennomgang av hvordan skatte- og avgiftssystemet kan fremme en overgang til en mer sirkulær økonomi som stimulerer til reparasjoner, utleie og brukthandel.

Våre forslag til tiltak er:

- A. Sterkt redusere eller fjerne MVA på reparasjoner
- B. Sterkt redusere eller fjerne MVA på brukthandel
- C. Gjøre utleie av utstyr økonomisk gunstig
- D. Styrke forbrukerbeskyttelsen ved leie og leasing, og sikre like og forutsigbare rammevilkår for næringslivet
- E. Virkemiddelapparatet må tilby et bredt utvalg av støtteordninger, inkludert lån, tilskudd, garantier og ulike kompetansetiltak, for å hjelpe næringslivet med FoU, etablering, vekst, skalering og eksport innen sirkulærøkonomi
- F. Kompetanseplan for de nye arbeidsoppgavene innen sirkulærøkonomi

9. Talspersoner

Anne-Cecilie Kaltenborn, administrerende direktør i NHO Service og Handel

Inger Lise Blyverket, direktør i Forbrukerrådet

Christopher Beckham, forbundsleder i HK Norge